

MIKSZÁTHFALVÁTÓL TIBOLDDARÓCIG

SZEPTEMBER VÉGÉN vitte el a miskolci gyors a budapesti napilapok képviselőit Tibolddarócra, az épülő Mikszáthfalva bemutatójára. Másnap az újságok beszámoltak arról, amit munkatársaik láttak ebben a faluban, a „borsodi Abesszíniában“. Gyorsvonatokkal megközelíthető egzotikumokról beszéltek, felavató beszédekből idéztek részleteket és a tudósítások számára színekről a falu Európába nem illő nyomorának tényei gondoskodtak. Olvashattunk arról, hogy az új telep, Mikszáthfalva magyar, sőt magyaros lesz, hogy az udvarokon nem ugathat más kutya, mint fajmagyar puli vagy komondor, hogy a házelőtti kiskertekben kötelező lesz a rozmaring és a tulipánt, a vármegye lelkes vezetőségének szándéka szerint. Az épülő házak mustrája ott állott a falu közepén, emléktáblával díszítve, kívül és tulipántos bútorokkal berendezve belül. Szép őszi nap volt azon a napon, a napfény fehéren csillogott a dombok barlanglakásainak meszelt oldalain. Ezek a barlanglakások sok egymás mellé és egymás fölé rajzolódó vonulatban húzódnak el a Bükk dombjain, amelyek itt kezdenek kiemelkedni a síkságból. Ezekből a barlanglakásokból telepítik át a daróciakat az épülő új és egészséges házakba, melyeknek építését eléggé nem tisztelhető áldozatkészséggel részben a Révai Irodalmi Intézet, részben a vármegye adakozó közönsége tette lehetővé és rajtuk kívül néhány közéletti kitűnőségünk, akiket megdöbbenettek a barlanglakások csöpögő falai és a daróci csecsemőhalandóság adatai. Mikszáth Kálmán emlékének falut szentelni, mikor szülőfaluját Mikszáthfalváról Szklabonyára keresztelték vissza a Felvidéken, kegyeletes és szép gondolat volt. Ezt a kegyeletes szándékot szociális tétté és hasznos tétté nemesítette Matolcsy Mátyásnak és az anyagiakat fölajánló irodalmi intézetnek az a szándéka, hogy nem meglévő falut szentel Mikszáth emlékének, hanem új falut emel az író tiszteletére. Hogy mégsem lehet szorongás nélkül örvendeni ennek a tettnek, az azért van, mert tudom az eredeti tervet, amely non valósulhatott meg és — súlyos tehetetlenségi erőket lehet éreznünk abban, hogy az eredeti terv nem valósulhatott meg. Pedig valószínűen ez az eredeti elképzelése volt az elgondoló Matolcsy Mátyásnak is, a Mikszáth emlékének falut szentelni akaró irodalmi intézetnek is a szíve szerint való. Ha most összehasonlítjuk ezt a tervet a mai kivittel, az nem gáncs akar lenni a mai Mikszáthfalva ellen, hanem fájdalmas rádöbbenés egy állandóan működő súlyos magyar társadalmi

erőre, mely lefészekezi a szándékokat, megváltoztatja az akarásokat és szociális tettek kivételét olyanná teszi, hogy a kivételből már nem lehet ráismerni az elgondolásra.

A KEZDETI TERV EZ VOLT: azon a pénzen, melyet a vállalat Mikszáth Kálmán nevének ezúton való megörökítésére szánt, telepes falut létesíteni a Dráva mentén, a trianoni határvidéken. Kétezer hold megvételéről és erre a kétezer holdra nyolcvan család letelepítéséről volt szó. Készen voltak pontosan az összes számítások, megvolt a házak rajza, ki voltak válogatva a telepítendő családok, készen állottak a „Mikszáthfalva Lakásépítő Szövetkezet“ alapszabályai, folytak a tárgyalások azzal a földbirtokossal, akitől a betelepítendő területet meg akarták venni. Az elgondolás pontos volt és kidolgozott. Ismeretetésére idézem Matolcsy Mátyásnak „Mikszáthfalva telepes község leírása“ című kéziratát:

„A telepes község közel kétezer kat. hold területen Somogy megye déli részében, a Drávaparton, a jelenlegi Vízvár község határában fog létesülni. A birtok herceg Festetich György hitbizományából szabadított fel és jelenleg eladás végett a Magyar Földhitelintézet nevére lett átírva. A birtok két tagban fekszik: egyik Zsitvapuszta név alatt mintegy 1650 kat. hold terjedelmű, a gyékényes—barcsi vasútvonal mellett, a másik tőle két km távolságban ugyancsak a vasút mellett terül el, „Berek“-nek nevezetik és 314 kat. hold terjedelmű kaszáló.

Zsitvapuszta átlagos 10 aranykoronás, a „Berek“-kaszáló átlagos 12.5 aranykoronás kataszteri tiszta jövedelme azt mutatja, hogy az országos átlagminőségű földeknél jobb, a kaszálóra nézve pedig egyenesen kitűnő minőségű földekről van szó.“

Ezen a leírt területen, ugyancsak az idézett kézirat szerint, a zsitvapusztai birtokrészen egy 56 épületből álló, 22 hold területen fekvő major van. Egyébként ennek a birtokrésznek legnagyobb része (1211 hold) szántó, kisebb része (332 hold) legelő. Van ezenfelül néhány holdnyi erdő, kert és rét és 61 holdnyi adómentes terület. A telepítendő birtokok nagyságára nézve az elképzelés ez volt:

„A telepes falu telepeseinek átlagos birtoknagyságát 25 kat. holdra tervezzük, de magától értetődik természetesen, hogy lehet néhány akár 50—80, vagy 100 holdas gazdaságot szervezni, de ugyancsak lehet 25 kat. holdnál kisebb, akár 10—15 holdnyi földet vásárolni. Tíz kat. holdnál kisebb birtokot azonban nem létesítünk, mert ennél kisebb birtok egy családnak teljes megélhetést aligha biztosíthat. A telepes falu létesítésénél két feladatot kell megoldanunk: 1. a birtok, illetőleg a földek átvételét, 2. a telepes falu felépítését.“

A betelepítendő terület vételárának előteremtésére nem kínálkozott más mód, mint hogy az egyes parcellákat maguk a telepesek vegyék meg. Az erre vonatkozó tárgyalások eredményét és a földnek a kisegyzisztenciák által történő megvételének kívánatos lebonyolítását a kézirat a következőkben vázolja:

„A rendelkezésre bocsátott 1694 kat. holdnyi birtok vételára kat. holdanként átlagosan 330—350 pengő között lesz. A végleges ár a közeljövőben a Földhitelintézetben az összes érdekeltek — herceg Festetich György, a Földhitelintézet és a leendő telepesek kiküldöttjei — együttes tanácskozása során fog megállapíttatni. A földvásárlás pénzügyi

lebonyolítása akként fog történni, hogy kat. holdanként 100 pengőt előre kell fizetni, a vételár hátralékos részét pedig a 230—250 pengőt a Földhitelintézet, illetőleg a herceg 25 éves törlesztésre adja évenkénti 5.75% annuitás (kamat és törlesztés együtt) mellett. A Földhitelintézet azt a további kedvezményt adja, hogy az első öt esztendőben az 5.75% annuitásból csak 3% kamatrészt követel és csak a hatodik évben kezdődik a törlesztés és a hátralékos összeg az attól számított 25 év alatt fog letörleszteni. Természetesen, ha valaki akár a birtok átvételekor nagyobb összeget fizet le, akár a későbbi években rendkívüli törlesztést teljesít, évenként kisebb összegeket kell fizetnie a huszonöt év folyamán. Ez a pénzügyi megoldás azt jelenti, hogy kat. holdanként az első öt évben évenként 7—7.50 pengőt kell a Földhitelintézetnek megfizetni, a hatodik évtől kezdve pedig, amikor a törlesztés megindul évenként és kat. holdanként 14—15 pengőt kell a banknak befizetni. Hogy a telepes az első öt esztendőben törlesztést nem köteles teljesíteni, azt azért eszközöltem ki, hogy ezáltal mód nyíljon arra, hogy a gazda beruházásra és a föld jó munka alá vevésére több erőt fordíthasson.“

A telepítéssel egyidejűleg megkezdődött volna a telepes falu fölépítése is. Az építkezést a „Mikszáthfalva Lakásépítő Szövetkezet“ bonyolította volna le és a szövetkezet alapszabályai is készen állottak. Tekintettel arra, hogy az egész telepes falut ez év őszén valószínűleg nem sikerült volna fölépíteni, a telepések számára igénybe vették volna a major jókarban lévő cselédházait és éppen ezért a major bontási munkálatait a gazdasági épületeken, istállókon és raktárakon kezdték volna el. A bontási anyagok természetesen felhasználtattak volna a telepes falu felépítésénél, melynek elgondolása a terv szerint a következő volt:

„Tekintettel arra, hogy 2000 hold föld áll rendelkezésünkre, amelyből átlagosan 25 holdas birtokok létesítenek, kb. 80 telepes-családot befogadó falu építéséről kell gondoskodni. A falut a jelenlegi major helyén, mintegy 30 kat. hold területen fogjuk felépíteni, egyrészt mert ennek a birtok szempontjából centrális fekvése van, vagyis innen a birtok bármely része egyenlő távolságra fekszik, másrészt, mert a majorban lévő intézőlak és iskola a telepes falu számára is hasznosítható lesz és annak lebontása felesleges lenne.

A telepes falu létesítéséhez jelentős támogatást nyújt a Révai Irodalmi Rt. A Révai Rt. a Földhitelintézettől megvásárolja és egy összegben kifizeti a 80 háztelek és az utaknak megfelelő terület értékét, ami mintegy 12.000 pengőbe kerül. Ezenfelül az építkezésekhez a telepések számára azonnali hatállyal rendelkezésre bocsát 35.000 pengőt és az 1937 év folyamán, amint egy irodalmi vállalkozása előrehalad, újabb 40.000 pengőt fog a telepések számára juttatni. A megvásárolt és kifizetett 30 hold házhelyet egyenként 600 négyszögöles telkekre osztva teljesen díjmentesen, tehermentesen juttatja a Révai Irodalmi Rt. az egyes telepéseknek. Az ingyen juttatott telkek és az óriási építkezési segély ellenében a Révai Irodalmi Rt. csak azt kívánja, hogy a házak öt évig meg ne terheltesse és el ne adassanak. Ezt a kívánságát telegkönyvileg is be fogja jegyeztetni. További kívánsága, hogy az általa rendelkezésre bocsátott telkeken a major épületeinek^ nyersanyagából az ő pénzügyi támogatásával modern, magyaros típusú házak épüljenek. A Révai Irodalmi Rt. a falu építését úgy gondolja, hogy a telepésekből alakított szövetkezet számára juttatja az említett értékeket és legjobb kihasználás végett a telepések együttes munkáját kívánja. Vagyis mérnöki vezetés mellett a kb. 80 telepes az ő irányítása szerint együttesen vesz részt a majorépületek lebontásában és a házak fölépítésében.“

Ez volt a terv. Amit itt idéztem, csak néhány vázlatos részlete az alaposan kidolgozott egész elgondolásnak. A megvalósítás egy-

ideig jó irányban haladt, folytak a tárgyalások és úgy látszott, minden rendben lesz Mikszáthfalva születése körül. Egy nap azonban az eredeti terv érdekében vitt tárgyalások kezdtek megnehezülni, a település község eredeti elképzelés szerinti létesítése lehetetlennek mutatkozott. Végül az eredmény az lett, hogy a terv kidolgozói ellenére az egész terv és a terv háttéréül szánt összeg Tibolddarócra, a „borsodi Abesszíniába“ irányítódott. Mikszáthfalvát egy váltoállítás a déli határvidékről az északi végekre tolták át. A telepítés pedig nyomor-nyerhető házépítéssé egyszerűsödött.

TIBOLDDARÓC egyike az ország legszegényebb falvainak, lakói nagyrészt földtelen, kétkézi munkából élő emberek. A község határából alig kétezer hold a parasztoké, ami annyit jelent, hogy egyenlő megosztás esetében is csak egy holdon aluli földdarabkák jutnának a tibolddaróciaknak. Persze van néhány nagyobb gazda, úgyhogy a kevés földből a legtöbb darócinak semmi sem jut. Ezek az Alföldre vagy a Dunántúlra járnak munkára, nagybirtokokra és keresetük még a pusztára életre is alig elég. A falu 453 háza közül 215 barlanglakás. 2439 lakos közül 1459 barlangokban lakik. Minden tíz tibolddaróci közül hat. E barlanglakások keletkezésére két feltevés van. Az egyik szerint az első települők már ide vájták lakásukat és csak később a módosabbak húzódtak le a domboldalok alatt elterülő „laposra“ és építettek maguknak ott házakat. A másik feltevés szerint a munkásokat fogadó földbirtokosok „a völgyekben és a dombokon elterülő szántóföldeket sajnálták házhelyeknek átengedni és a jobbágyok, zsellérek, munkások a semmire nem használható meredek hegyoldalon vájták maguknak lakást“ (Kovács Imre: Tibolddaróc). Ez a feltevés sokkal valószínűbb, mert ha talán voltak a kezdeti településeknél is barlanglakások, ezek legtöbbször a közelmúltban épült fel, az elmúlt két évszázad folyamán, mert a földesurak sem házhelyet, sem lakást nem adtak a felfogadott parasztnak. A végeredmény az, hogy Tibolddaróc ma a barlanglakók faluja és ezek a barlangok, amelyekben sokszor tíztagú családok húzódnak meg, a legszomorúbb elesettség képét mutatják. Magam láttam barlanglakást, amelynek ablaka a „partra“ kaptató utcára nézett, olyanformán, hogy a mellette meredeken lejtő út szélén volt egy gödör és erre a gödörre nyílt az ablak. Ennek természetes következménye az, hogy esőzések idején, ha a magasabb helyekről megindul a víz, az becsurog a gödörbe és a gödörből az ablakon keresztül a szobába, mely mintha nem is lakóháznak, hanem vizet felfogó ciszternának épült volna. Ahol pedig nem ilyen szerencsétlen a „lakás“ elhelyezése, a helyzet ott sem jobb, mert a likacsos falak mindenképpen magukba szívják a vizet és az efajta lakásoknál egészségtelenebbet még elképzelni is nagyon nehéz. „Sok lakás a ferde hegyoldalakban olyan szerencsétlenül helyezkedik el, hogy a szomszédos disznóól valamivel magasabban van és a disznók áttúrták a vékony falat, és most a szűk nyíláson állandóan szivárog a trágyalé a lakásba“, írja Kovács Imre Tibolddarócról. A helybeli hatóság által kiadott tájékoztató pedig így írja le a barlanglakásokat:

„A barlanglakások mind alacsony, kis alapterületű (legfeljebb 10—20 négyzetméter) tufába vájt üregek. Az ablakok szűkek, a falak nedvesek, eső idején a tetőn a víz beszivárog, a levegő dohos, az ételek megpenészednek. Néha ember, állat egy szobában van. A nap alig süt be. A lakás tisztítása a sötétség miatt nehéz és a sötét, nedves levegőben a betegséget okozó gombák és baktériumok vigan szaporodnak. Emiatt a csecsemőhalandóság és a gümőkórhalandóság háromszor akkora, mint egyebütt. A vízbeszerzés nehézsége miatt legfeljebb ivóvizet hordanak, mosdásra nem jut elég víz. Ámyékszék nincs, a szemétdombra és a bokrok mögé járnak, emiatt a vérhas és a hastífusz melegágya a lakások környéke. Az állatok is vagy a lakásban, vagy a közveden lakás melletti ólban vannak. A porózus kőzet teleszivódik az üledékalkatrészekkel és annak bomlása miatt, főleg nyáron, kellemetlen szag van a lakás körül.“

Ugyanez a tájékoztató azt állítja, hogy a szegény nép „ragasz-kodik“ a barlanghoz, mert egy szoba vételára 100—200 pengő, egy szoba, konyha, kamrás lakásé pedig 200—600 pengő. Egy ilyen barlanglakás évi adója pedig csak 7—10 pengő! Egyébként a barlanglakás nem különleges tibolddaróci jelenség, ezen a vidéken a mezőkövesdi járásban, a szomszéd Andornak, Bogács, Cserépfalu, Cserépváralja, Kács, Kistálya, Noszvaj, Ostoros, Sály, Szomolya községekben a tibolddaróciakkal együtt összesen 805 ily barlanglakás van, melyekben közel négyezer ember lakik.

MOST MIKSZATHFALVÁN, azaz Tibolddaróc szélén, negyven ház és egy kultúrház épül Mikszáth Kálmán emlékezetére. A *negyven* új házzal a tibolddaróci barlanglakokat körülbelül át is lehet telepíteni emberibb lakásokba, de természetesen fennmaradnak a többi borsodi barlanglakások, bár a jelenlegi főispán sokszor hangoztatott szándéka, hogy a barlanglakásokat, e szociális szégyent, egytől-egyig eltünteti Borsod területéről. Ez a munka még csak Tibolddarócon folyik, ahol szoba, konyha, kamrás, kis tornáccal ellátott házak épültek. A lakószoba szélessége és hosszúsága négy és fél, négy és fél méter és két ablakkal van ellátva. A házak kétszáz négyszögöles telken épülnek, e szociális akció egyik szépséghibája ez és hogy a házhelytelkeket átengedő földbirtokostól egy magyar holdnyi földet nagyon magas áron (800 pengőért) vettek meg. A másik szépséghiba az, hogy a beköltöző barlanglakoknak évi 20 pengőt kell fizetniük, melyből a vármegye kórházat kíván építeni Mezőkövesden. Ez a húsz pengőnyi összeg közel tíz százaléka a barlanglakok jövedelmének, s így kifizetése valószínűen nagyon nagy nehézségekbe fog ütközni és nagyon megterheli keresetüket. Így bizonyos mértékig indokolt is, hogy a főispán folrobbantatja a kiűrtett barlanglakásokat, mert különben fennforog annak a veszélye, hogy a szegény daróciak, egyrészt a húsz pengő miatt, másrészt azért, mert a barlanglakás melegebb és a fűtés költsége kevesebb, visszamennének. Ez a robbantás kissé szimbolikus aktus és ha nagyon röviden kellene jellemeznem azt, hogy mi történt Tibolddarócon, ezzel tenném. Mert ebben a robbantásban benne van: el kell tüntetni ezt a szemmel látható, föltűnő és felháborító szociális szégyent, magát a barlanglakást. De, hogy ezt a robbantást kell végrehajtani, az azt mondja: csak a barlanglakás tűnt el, a szegénység, mely oka és létrehozója volt, nem.

Az OK MEGMARAD, csak a következmény tűnik el, végeredményképpen ez a most létesülő Mikszáthfalva végső lényege. A koldust jobb ruhába öltöztetik, Tibolddaróc szegényei olyan házat kapnak, mely a szegénységet eltünteti és nem világgá kiabálja, mint a barlanglakások. Mert a barlanglakás csak következmény, végső fokon, bármilyen furcsán hangozzék is, a barlanglakás illik ahhoz az élethez, melyet a tibolddaróci barlangokban lakó nép él. Könnyen lehet, hogy „ragaszkodik“ is ezekhez a lakásokhoz, mert érzi és tudja, ez az ő élet-színvonalának megfelelő lakásforma, melyet elhagynia annyit jelent, hogy gondokat vesz magára, több fűtés, több bér gondját. És ezzel, amit nyer a réven, elveszti a vámon, amit nyer azzal egészségben, hogy egészségesebb a lakása, azt elveszti ugyancsak egészségben azzal, hogy a több teher miatt kevesebb étel juthat az asztalára. Hogy a barlanghoz „ragaszkodik“ az e vidéken élő szegénység, annak mély, nagyon mély értelme van. Annyit jelent, hogy racionálisan számot vet azzal, hol és milyen környezetben élhet abból a keresetből, amit aratásból, summásmunkából magával hozhat. Bármilyen tisztességes legyen is a szándék, bármilyen követelő legyen is annak a szüksége, hogy a barlanglakások eltűnjenek Borsodból, a végső eredmény csak ennyi: ugyanaz a sors kellemesebb házban. Mert — és ez a legszomorúbb, — Tibolddaróc és társai nem kuriózumok, a barlanglakás nem egzotikus nyomorkülönlegesség. Hanem kifejező formája ház alakban annak az életnek, melyet a kétkézi munkájából élő agrárszegénység él. E réteg sorsának fajlvítására nagyon kevés történt és történik, jóformán semmi. Tibolddarócon csak e sors egyik dokumentuma tűnik el és a kétkézi munkás bizonytalan és biztosítatlan életéből egyetlen áttelepítendő családot sem ragad ki az akció. Természetesen mikor mindezt fölemlítjük, nem győzzük hangsúlyozni, hogy ez nem gáncs akar lenni azoknak, akik valamit mégis tettek. Csak ahogy minden szegényakciónál, minden segélypróbálkozásnál meg kell említeni, hogy mindezek a hasznos igyekvések nem jelentik a szociális probléma megoldását, — itt is meg kell tenni ugyanezt. És különösképpen meg kell említeni ebben az esetben, mert az eredeti terv a parasztkérdés egy gyakorlati megoldási tervének vonalában akarta Mikszáthfalvát létesíteni.

A Dráva mellett kétezer hold földre telepítettek volna 80 családot, Tibolddarócon negyven házba kerül lakónak negyven család. Ott föld került volna a parasztok kezébe, hogy életképes kisgazdaságokban művelje azt, itt házak kerülnek lakásául, hogy lakják bennük. Ott nyolcvan telepes új és egészségeseen elgondolt gazdaságokba került volna bele, itt negyven kétkézi munkás fog élni egészségesebb házban, de ugyanolyan bizonytalan kereseti viszonyok között. A Dráva mellett föld és ház jutott volna a parasztoznak, hogy segítsenek magukon. Itt most házakkal segítették rajtuk.

Ezen a ponton emelkedik a Dráva mentéről Borsodba elcsúszott Mikszáthfalva ügye szinte országos szimbólummá, tükörré, amelyben az átgondolt szociális változtatás lehetőségei és bizonyos mértékig közszellemünk tükröződik. A terv azt mutatta, milyennek kellene lennie egy szociális változtatásnak, egy cseppben akart tengernyi

teendőt bemutatni. A terv megoldása pedig azt mutatja, hogy él és erős az a szellem, mely a jelennek akar dolgozni, nem a jövőnek, mely a szociális jelenségeknek nem a gyökerére tekint, hanem csak a felszínt borogatja. Hogy a kezdeti tervből ez a megvalósítás lett, hogy a kezdeti tervet, a tervezők minden igyekezete ellenére sem lehetett keresztülvinni, az annyit jelent: hogy a mintatelepítés elodázódott. Muskátlis házakat építettek, a helyett hogy földhöz juttattak volna.

Összehasonlítva a tervet a megvalósítással, lehetetlen nem látnunk, hogy amíg a Mikszáthfalva gondolat eljutott az ország egyik végéről a másikra, elvesztette a lényegét. Ez a lényeg az eredeti elképzelés szerint valószínűen ez volt: mintatelepítést létesíteni, megmutatni, hogy lehet életképes kisgazdaságokat telepíteni, egy faluban megmutatni azt az utat és azokat a normákat, melyek szerint az ország szociális viszonyait kellene átrendezni. Lehetetlen észre nem venni, hogy a drávamenti Mikszáthfalva kicsiben annak a mintája akart lenni, aminek szükségét elgondolója „Az új földreform munkaterve” című könyvében bizonyítja. Ez átfogó munkaterv szerint is a déli határon kellene kezdeni a telepítést, ahol a honvédelmi érdek is az életképes kisgazdaságok létesítése mellett szól. Mikszáthfalvát a déli határon akarták létesíteni. A munkaterv szerint is körülbelül a Mikszáthfalvára elképzelt birtoknagyságok lennének a kívánatosak, a munkaterv szerint is szövetkezettel kell összekapcsolni a telepítést. Meg kell látni azt, hogy ez a telepítés tulajdonképpen kísérlet akart lenni, mely ha sikerül, aminthogy erre minden biztosíték megvolt, példa lett volna, melyre hivatkozni lehet. Bemutatta volna, hogy mindaz, amit telepítésről írnak és amivel mellette agítálnak, nem jóindulatú elmélet csupán, hanem olyasmi, ami gyakorlatban is megállja a helyét. Hatalmas fegyver lett volna ez a Mikszáthfalva a szociális ügyet kiharcolni akarók kezében, példa, amelyet emlegetni lehet, alap, amelyet mintául lehet venni, buzdítás és dokumentum arra, hogy lehet valamit tenni és keresztülvinni.

Ezért veszteség Tibolddarócon az a negyven ház, amelyért nagy árat kellett fizetni, egy apró mintatelepítést. Mikszáthfalva ugyan így is minta lesz, de csak olyan falut fog mutatni, mely kellemes az urak és idegenek szemének, de falai között továbbra is a falu-idill hazug rekvizitumait rejti.

MI VOLT AZ OKA annak, hogy nem az eredeti terv valósult meg, hogy a telepítésből házépítés lett? — kérdezheti joggal mindenki, aki szívén érzi, hogy a telepítés ügyében minden kis elszalasztott alkalom fölér egy csatavesztéssel. Mi tette, hogy Matolcsy Mátyás és az anyagiakat följánló intézet nem vihették keresztül eredeti tervüket? Személyeket aligha lehetne nevezni, az igazi okozók nem személyek. Mélyebben vizsgálva a Mikszáthfalva körül történeteket, ugyanarra a súlyos társadalmi erőre találunk, mely már sok mindent meghiúsított, arra a tehetetlenségi nyomatékra, mely nem engedi, hogy a szándékok úgy valósuljanak meg, ahogyan hatásuk lenne. Ennek a kis telepítésnek nem igen volt ellensége, nem szólt ellene senki, valahogyan mégis leszerelték, illetve helyénvalóbb szóval: leszerelődött. Ahogyan az

utóbbi évek eseményeiben sok példát találhatunk arra, hogy célok leszerelődtek, vagy mássá váltak, életképes szándékok erejüket és értéküket veszítették a megvalósításban. A szándékok elgondolói nem láttak ellenségeket maguk körül, segítő kezek nyúltak feléjük és csak későn döbbenhettek rá, hogy a segítség mégis csak vakvágányra vitte terveiket. A merev magyar közélet nem szegült szembe velük, csak körülállta őket és legtöbbször nem tudták, hogy éppen ez a veszély. Súrlódás fékezte le a tetteiket, szándékaik lendületüket veszítették, mire kivitelükhöz érhetek volna, véletlen, kicsi és semmit sem durva akadályokon. Ez a nagy fékező belső hatalom ott ül a személyek és az egyesek felett, személytelenül és harc nélkül veri meg őket; s így elvesztette az igaz ügyért való harcát még a csata előtt az, aki tenni akar. Már akkor, mikor fegyvertársakat gyűjt. Ez a hatalom, ha a tervezőt nem tudja leszerelni, leszereli a tervet, ha az embert nem tudja a maga igájába hajtani, lehetetlenné teszi, hogy tegyen valamit. Nem áll útjába semminek, de lefékez mindent. A tanulság abból, hogy Mikszáthfalva az ország egyik végéről a másikra csúszott, az, hogy kevés erősebb tényező van ennél a meg nem fogható, lelki síkon élő, személytelen, de közéletünkön annál inkább uralkodó hatalomnál, és az, hogy még ilyen kicsiben is kevés, nagyon kevés lehetőségük van a fokozatosan és békésen, idejében változtam! akaró szándékoknak.

SZABÓ ZOLTÁN